

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI
UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM)

Ankara Üniversitesi Yayın No: 713

APAM Yayın No: 12

TÜRKİYE'DE VIETNAM ÇALIŞMALARI-I

TÜRKİYE'DE VIETNAM ÇALIŞMALARI-I

Editör

Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR

Para ile Satılamaz

Ankara - 2021

TÜRKİYE'DE VIETNAM ÇALIŞMALARI-I

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR

Ankara - 2021

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 713
Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
APAM Yayınları: 12

ISBN: 978-605-136-525-1

Yazarların görüşlerinin sorumluluğu kendilerine aittir.

Redaktörler
Doç. Dr. Yalçın KAYALI
Aysun HARPER

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: (0312) 213 66 55
Basım Tarihi: 13/08/2021

MALEZYA-VİETNAM İLİŞKİLERİ

*Mehmet ÖZAY**

GİRİŞ

Güneydoğu Asya'da, Malezya Federasyonu ve Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler, 20. yüzyıl ikinci yarısında bölgede egemen olan siyasal yapıların etkisi kadar, iki ülkenin ulus-devlet yapılaşmalarının gelişiminden de etkilenmektedir. Bu anlamda, biri Malay dünyasında, diğeri Hint-Çin'inde yer alan bölgenin bu iki önemli ülkesi, farklılıklarının yanı sıra, özellikle ekonomik kalkınma ve bölgesel güvenlik gibi alanlarda benzer gelişmelere konu olmaktadır.

Malezya ve Vietnam, insan kaynağı, din, dil ve kültür hususlarında birbirinden neredeyse tam anlamıyla ayrışan iki farklı hüviyete sahiptir. Nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan ve sembolik de olsa eyaletlerde ve federal düzeyde, kurumsal bir yapı olan sultanlıkların varlığı ve bunun bir göstergesi olarak monarşik parlamenter sistemin egemen olduğu Malezya'ya karşılık Vietnam, tek parti yönetimine sahip, komünizm rejimi ile yönetilmektedir.

Malezya, 31 Ağustos 1957 tarihinde İngiliz sömürgeciliğinden, Vietnam ise 2 Eylül 1945 tarihinde, Japon sömürgeciliğinden bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından, farklı ulus-devletleşme süreçleri tecrübesine sahiptirler. Vietnam, II. Dünya Savaşı'nın ardından bölgeyi yeniden sömürgeleştirme iddiasındaki Fransa'nın ve ardından ABD'nin işgaline konu olan ve 1945-1975 yılları arasında kapsayan savaşlara ve 1979 yılı başlarında kısa süreli de olsa, Çin'le yaşanan çatışmalara konu olmuştur (Rumbaut 2007: 653-654; Prasirtsuk 2013: 72). Modern dönemde kendine özgü sosyalizmi ile dikkat çeken ve bu anlamda, yanı başındaki komşusu Çin'den ayrışan Vietnam, Soğuk Savaş dönemindeki istikrarsızlık yıllarının

* Doç. Dr., İbn Haldun Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID 0000-0002-2719-1543; <https://scholar.google.com.tr/schhp?hl=en>

ardından, bölgesel bir birlik olarak ortaya çıkan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'ne (*Association of Southeast Asian Nations-ASEAN*) üye olmasıyla, yeni bir siyasal ve ekonomik yapılaşma evrenine girmiştir.

Bu süreçte, 1957 yılında kurulan Malaya Federasyonu, 1963'te Singapur ile Kalimantan Adası'nda Sabah ve Sarawak bölgelerinin katılımıyla coğrafi ve demografik sınırlarını genişleterek Malezya Federasyonu adını almıştır.¹ Eski sömürgecisi İngiltere'nin ve dönemin uluslararası gücü ABD'nin de onayıyla gerçekleşen bu genişleme sayesinde Malezya, Güney Çin Denizi'nin iki yanında Vietnam'la sınır teşkil etmektedir. Bu yeni sınırlar dolayısıyla Malezya, ülkenin ana yerleşim sahası olan Malaya Yarımadası'nın doğusunda olduğu gibi, Kalimantan Adası'nda Sabah Eyaleti kıta sahanlığı dolayısıyla da Vietnam'la sınırı bulunmaktadır.

Malezya özelinde gerçekleşen söz konusu bu teritoryal genişleme, ilerleyen yıllarda Güney Çin Denizi'nde Vietnam ile benzer kıta sahanlığı üzerinde hak iddiasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, örneğin Vietnam'ın Çin'le yaşadığı sıcak çatışma ve gerilimlerin aksine, Vietnam-Malezya arasında bugüne kadar bir çatışmanın ortaya çıkmaması var olan anlaşmazlığın, adına 'ASEAN Yaklaşımı' (*ASEAN Way*) denilen ve temelde bölgenin tarihsel ve geleneksel birikimlerinden beslenerek bugüne uyarlanmış olan konsensus olgusuna dayandırılmaktadır² (Karim 2013: 5, 21).

II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve 1989'a kadar süren Soğuk Savaş yılları, bu iki ülke için farklı süreçlerde işlerken, temelde bağımsızlığın korunması ve ulus-devlet oluşumunun sağlanmasına yönelik politikaların uygulamaya geçirildiği yıllar olarak anılmaktadır. Öte yandan, söz konusu bu yıllar ekonomik kalkınma açısından da başlangıç dönemleri olarak dikkat çekmektedir. Bu sömürge sonrası dönem ve yeni ulus-devlet yapılaşması, halkının çoğunluğu Müslümanlardan oluşan ve tarihsel olarak Malaya topraklarındaki Müslüman devletlerin mirasçısı kabul edilebilen Malezya ile yine tarihsel olarak Budizm'in hâkim olduğu ve güçlü bir *Viet Nam*'lilik kimliğinin hâkim olduğu Vietnam, birbirinden uzaklaşmak yerine yaklaştıran süreçlere konu olmuştur.

¹ Bu gelişmeden iki yıl sonra, yani 1965'te Singapur kendi bağımsızlığını ilân etmiştir.

² Benzer süreçlerin Vietnam-Tayland, Malezya-Tayland, Malezya-Singapur arasında da yaşanması söz konusu ASEAN Yaklaşımı'nın bir ürünü kabul edilmelidir (Karim 2013: 10, 11).

Bu çerçevede, Malezya ve Vietnam ilişkileri, Güneydoğu Asya'da bölgesel güvenlik ve ekonomik işbirliği çerçevesinde ele alınmayı hak etmektedir. Günümüzde, ASEAN üyesi olan bu iki ülkenin birbirine deniz sınırlarıyla bağlanması, kalkınmacı modernleşme çabaları, ortak güvenlik ve tehdit algıları gibi konularda birbirlerine yakınlık gösterirken, bu durum söz konusu bu alanlarda ilişkilerin geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Malezya'nın uzun İngiliz sömürgecilik sürecinin doğrudan bir yansıması olarak liberal ekonomiye bağlılığı, komünist bir rejimin hâkim olduğu Vietnam'ın 1980'lerin sonlarından itibaren benzer bir ekonomiye geçişi hiç kuşku yok ki iki ülkeyi siyasi açıdan değil, ancak ekonomik ilişkiler noktasında birleştiren bir öge olmuştur. Bu süreçte, ASEAN'ın kurulduğu 1967 yılındaki ilkeleri arasında siyasi birlik ilkesinin olmamasının da bir faktör olarak dikkate alınması gerekmektedir (Tarling 2005: 161).

32 milyonu aşkın nüfusa sahip Malezya'nın yaklaşık %60'ını Malay Müslümanlar oluştururken, geri kalan %40'luk bölümü başta Çin ve Hindistan kökenliler olmak üzere azınlık gruplar oluşturmaktadır. Söz konusu bu demografik yapıda, özellikle Çinlilerin neredeyse tüm bölgeye yayılan ticari ilişkileri hiç kuşku yok ki Malezya-Vietnam ilişkileri açısından da önem taşımaktadır. Öte yandan, 97 milyonu aşan nüfusuyla Vietnam'da halkın yaklaşık yüzde 85'i, Viet'lilerden oluşmaktadır. Nüfusun geri kalanı ise Khmer, Tay, Mong gibi azınlık gruplardan teşekkül etmektedir.³

Malezya'nın ekonomik kalkınmada önemli adımlar atmasına rağmen, gerek iç politikadaki gerekse uluslararası gelişmeler nedeniyle, 2020 yılında gelişmiş ülke düzeyi hedefine ulaşması söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte, son dönemde özellikle Kovid-19'un tüm ülkeler gibi Malezya ekonomisinde yol açtığı durgunluk ve gerilemeye rağmen, Malezya'nın bu hedefini gerçekleştirme konusunda kararlılığı sürmektedir. Bu durum, başta ASEAN ülkeleri olmak üzere bölge Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerle, hem ikili hem de ASEAN özelinde ilişkilerin geliştirilmesinde aktif ve yapıcı bir etkisi bulunmaktadır.

ASEAN bölgesi ile Çin arasında Hint-Çin'inde bir tampon bölge olan Vietnam, bu anlamda jeo-stratejik öneme sahiptir. Vietnam, 1989 yılında Komünist Bloğun çöküşüyle birlikte, kendine bölgede ve uluslararası

³ <https://www.worldometers.info/world-population/malaysia-population/>;
<https://worldpopulationreview.com/countries/vietnam-population>

arenada yeni bir yön tayin etme başarısını göstermiştir. Bu noktada, ASEAN'ın kurucu ülkelerinden olan Malezya, birliğin “iç işlerine karışmama” maddesi ve siyasi birlikten öte, ekonomik yakınlaşmaya önem veren yapısı nedeniyle, Vietnam'la yakınlaşma konusunda proaktif bir siyaset izlemiştir. Bu çerçevede, 1973 yılında başlayan iki ülke ilişkilerinin 2015 yılında stratejik ortaklığa evrilmesi, aradan geçen süre zarfında ikili ilişkilerin geldiği boyutu göstermesi bakımından kayda değer bir gelişmedir.⁴

Bugün iki ülke, ASEAN'ın yanı sıra, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (*Asia-Pacific Economic Cooperation-APEC*), Asya-Avrupa Buluşmaları (*Asia-Europe Meeting-ASEM*), Bağlantısızlar Hareketi (*Non-Aligned Movement-NAM*), Dünya Ticaret Örgütü (*World Trade Organization-WTO*) ve Birleşmiş Milletler (*United Nations-UN*) gibi uluslararası yapılar içerisinde bir araya gelmektedir. Vietnam, 2020 yılı içerisinde ASEAN dönem başkanlığını yürütürken, Malezya'nın 2020'nin sonlarında APEC'e ev sahipliği yapacak olması, iki ülkeyi içinde bulunduğumuz dönemde daha da yakınlaştırmaktadır. Öte yandan, Vietnam'ın 2021 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyesi olması, iki ülke ilişkilerinin uluslararası boyutta da devam edeceği anlamı taşımaktadır.

Vietnam halkı, tarihsel olarak güçlü bir milli bağlılık taşıyan halk olarak bilinirken, bunu hiç kuşku yok ki sınırlarını, tarihsel düşmanı olarak adlandırılabilir olan Çin'e karşı korumada sergilenen süreçte aramak gerekir (Tarling 1998: 76). Öte yandan, 20. yüzyıl ideolojileri çerçevesinde bir ulus-devlet olarak milliyetçi ögenin öne çıktığı bir ülke olarak tanınmaktadır. Vietnam, bu çerçevede Çin'le olan tarihsel anlaşmazlığın, 20. yüzyıla devrettiği mirasa karşı ulusal sınırlarını koruma anlamında, Soğuk Savaş Dönemi'nde daha çok Rusya'yla ilişkilerini geliştirmek suretiyle, yanı başındaki bu dev ülkeye karşı durabilmiştir.

Soğuk Savaş'ın ardından, bir başka deyişle 1989 sonrasında ise gerek ulusal barışın ve bütünlüğün devamı gerekse Güneydoğu Asya topraklarında ASEAN çatısı altında oluşmakta olan yeni güvenlik ve ekonomik işbirliğinin dışında kalmama yönünde adımlar atmıştır. Vietnam'ın stratejik bir siyasi karar olarak ASEAN'la yakınlaşmasında ve nihayetinde üyeliğinde diğer

⁴ “Dr. M to visit Vietnam to boost bilateral ties, trade” Sunday, 25 August 2019, malaymail.com; “Vietnam Malaysia enhance friendly relations”, Tuesday, 27 August 2019, vovword.vn.

faktörlerin yanı sıra, 1970'lerden itibaren Çin'le yaşanan Güney Çin Denizi anlaşmazlığı da kayda değer bir yer tutmaktadır. Bu anlamda, 1988 yılında düşük düzeyli de olsa iki ülke arasında yaşanan çatışma ve benzeri gelişmelerin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür (Shoji 2012: 3, 4).

Vietnam Komünist Partisi (*Communist Party of Viet Nam-CPV*) liderliğinde tek parti rejimiyle yönetilen Vietnam, özellikle 1986 yılından sonra plânlı ekonomiden, piyasa ekonomisine geçme kararının ardından, her ne kadar çoğulcu demokratik yönetime geçilmese de 1992 yılında parti ile devlet arasında ayırım yapılarak rejimde bir tür siyasi reform gerçekleştirilmiştir (Tarling 2004: 210; Fforde 2005: 243). Vietnam'ın sosyalizmle yönetilmesi ve ekonomide güçlü devletçiliğin varlığı, kalkınmacı modernleşmede sergilediği başarı ile karşılaştırıldığında, "Vietnam Paradoksu" kavramıyla tanımlanmasına neden olmuştur (Fforde 2005: 240).

Böylesi bir tanımlamada, küresel kapitalizmin liberal-ekonomi ve demokrasi ile doğrudan ilişkisinin Vietnam özelinde gerçekleşmemiş olmasının rolü bulunmaktadır. Piyasa ekonomisine geçişle birlikte, son otuz yıl içerisinde önemli bir ekonomik kalkınma hamlesi görülmüştür. Bu çerçevede, fakir bir ülke görünümündeki ülke, aradan geçen süre zarfında ekonomisi gelişme gösterirken bu durum, Vietnam'ın aynı zamanda bölgesel ve çeşitli küresel güçlerle ticari ve ekonomik ilişkilerinin artması anlamı taşımaktadır.⁵

İkili İlişkiler

İki ülke arasında resmî olarak ikili işbirliği, 30 Mart 1973 tarihinde başlamış ve aradan geçen yaklaşık yarım yüzyıla varan süre zarfında, önemli mesafeler katedilmiştir. Malezya-Vietnam ilişkilerinde, 1990'lı yılların başı bir anlamda dönüm noktası olarak değerlendirilmeyi hak edecek gelişmelere konu olmuştur. Bu süreçte, yukarıda dikkat çekildiği üzere Sovyet Bloğu'nun çöküşü, Vietnam'ın uluslararası ilişkilerde kendine yeni bir yol arayışı içinde bulması, kayda değer gelişmelerdir. Vietnam yönetiminin, yeni anayasasında belirtildiği üzere, "siyasi fark gözetmeksizin tüm ülkelerle

⁵ <https://www.worldbank.org/en/country/vietnam>; 2019 *Viet Nam National Defence, Socialist Republic of Viet Nam, Ministry of National Defence, National Political Publishing House, Ha Noi, s. 12-13.*

barış ve dostluk çerçevesinde ilişki kurma yönünde bir irade geliştirmesi” hiç kuşku yok ki ASEAN ile ilişkilerde belirleyici olmuştur (Tung 1993: 86).

Malezya’da, dönemin başbakanı Dr. Mahathir Muhammed’in Vietnam ziyaretinin, iki ülke ilişkilerinin gelişmesine katkısına kuşku bulunmamaktadır. Benzer şekilde, 1991-92 yıllarında Vietnam başbakanı Vo Van Kiet’in, bir yıldan daha az bir sürede diğer ülkeler gibi Malezya’yı da iki kez ziyaret etmesi, bu dönemin kayda değer bir özelliği olarak dikkat çekmektedir (Tuan 1993: 281). Bu durum, bir yandan siyasal sistemleri birbirinden farklı iki ülkeyi yakınlaştırma kadar, aynı zamanda başta Müslüman Malay toplumunu ve genel itibarıyla Malezya toplumunu Vietnam toplumuna açma yolunda en azından sürecin başlamasına yol açmıştır.

Bugün gelinen noktada ikili ilişkiler, 2015 yılında stratejik ortaklık düzeyine çıkartılmasıyla yeni ve farklı bir aşamaya geçmiştir. Aradan geçen süre zarfında, tarafların iyi niyet beyanları kadar, bu konuda somut adımlar atılması konusunda ilgili birimlerin eylem plâni üzerinde çalışmalar yapmaları olumlu olarak adlandırılmaktadır⁶ (Parameswaran: 2019).

Bu çerçevede son dönemdeki ilişkileri kısaca ele almakta fayda vardır. 2017 yılında Vietnam Başbakan Yardımcısı Truong Hoa Binh, Malezya’ya yaptığı resmî ziyarete karşılık, Malezya Dışişleri Bakanı da buna mukabil Viet Nam’ı ziyaret etmiş ve 5. Hükümetlerarası Ekonomik, Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Toplantısı’na başkanlık yapmıştır.⁷

Malezya’da yaşanan iktidar değişikliğinin ardından yeni hükümet, Vietnam ile ilişkileri ilerletme niyetinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada, 2018 yılı itibarıyla stratejik ortaklık ilişkisi, alınan kararlar doğrultusunda olumlu bir seyir takip etmiştir.⁸ Malezya’da 9 Mayıs 2018 tarihinde yapılan genel seçimlerin ardından iktidara gelen, Umut Koalisyonu Hükümeti başbakan yardımcısı Wan Azizah İsmail, aynı yıl içerisinde Eylül ve Ekim aylarında Vietnam’a iki resmî ziyaret gerçekleştirmiştir.⁹

⁶ “Vietnam-Malaysia Joint Statement on Strategic Partnership”, 08.18.2020; “Vietnam and Malaysia boost strategic partnership”, 27.08.2019, *Nhân Dân*.

⁷ *Diplomatic Blue Outlook 2017*. (2018). Socialist Republic of Viet Nam Ministry of Foreign Affairs, National Political Publishing House Ha Noi, s. 28.

⁸ *Diplomatic Bluebook 2018*. (2019). Socialist Republic of Viet Nam Ministry of Foreign Affairs, Ha Noi, Outlook 2018, s. 28.

⁹ *Diplomatic Bluebook 2018*, (2019). A.g.e., s. 28.

Başbakan Dr. Mahathir Muhammed, Vietnam başbakanı Nguyen Wuan Phuc'un konuğu olarak, 26-28 Ağustos 2019 tarihleri arasında bu ülkeye yaptığı resmî ziyaret, iki ülke arasındaki ilişkilere verilen önem bir kez daha ortaya konulmuştur.¹⁰ Bu ziyaret vesilesiyle ikili ilişkiler ile bölgesel sorunlar ele alınırken, iki ülke arasında ticaret hacminin 2025 yılında, 25 milyon dolara çıkartılması, denizcilik yasalarının uygulanması ve arama kurtarma faaliyetleri konusunda işbirliği anlaşmasına imza atılmış ve parlamentolar arası dostluk grubu kurulması gündeme gelmiştir. 2015 yılında başlayan stratejik işbirliğinin önemine ve aradan geçen kısa süredeki istikrarlı yapılaşmaya vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte, özellikle Güney Çin Denizi, korsanlık, kaçakçılık ve düzensiz göç gibi bölge denizlerinde ortaya çıkan sorunlarla mücadelede savunma işbirliği konusunda 'üst düzey bir komitenin' oluşturulması konusunda görüş birliği sağlanmıştır.¹¹

İki ülke arasında, 2018 yılındaki karşılıklı ticaret hacmi 13,3 milyon dolar olurken, bunun 8,48 milyon doları, Malezya'nın Vietnam'a ihracatı olarak gerçekleşmiş; Vietnam'ın ihracat rakamı ise, 4,77 milyon dolar olmuştur. Bu oranla Malezya, Vietnam'ın 11. ticaret ortağı olurken, Vietnam da Malezya'nın, 13. ticaret ortağı konumundadır. Vietnam'ın ASEAN ülkeleri ile yaptığı ticari işbirliğinde Singapur, Tayland ve Endonezya'nın ardından Malezya dördüncü sırada gelmektedir. İki ülke arasındaki ticaret hacminin özellikle, elektrik-elektronik, petrol ürünleri, palmiye yağı, helâl sanayi, tekstil gibi alanlarda ticari faaliyete ağırlık verilerek işbirliğinin artırılması ve bunun karşılığı olarak ticaret hacminin 2020 yılında 15 milyon dolara çıkartılması kararlaştırılmıştır.¹² Bununla birlikte, 2020 yılı başından itibaren baş gösteren Kovid-19 salgını nedeniyle bu hedefe ulaşılması mümkün görünmemektedir.

¹⁰ "Vietnam and Malaysia boost strategic partnership", 27.08.2019, *Nhân Dân*, *en. nhandan.org.vn*; Ismayatim, Wan Faizal. (2019). "PM's official visit to boost M'sia-Vietnam Trade", 25 August, *nst.com.my*.

¹¹ "Vietnam Malaysia enhance friendly relations", Tuesday, August 27, 2019; <https://www.kln.gov.my/web/guest/-/press-release-joint-statement-between-malaysia-and-viet-nam-in-conjunction-with-the-official-visit-of-h-e-tun-dr-mahathir-mohamad-prime-minister-of-mal>

¹² "Dr. M to visit Vietnam to boost bilateral ties, trade", 25 August 2019, *malaymail.com*; <https://www.kln.gov.my/web/guest/-/press-release-joint-statement-between-malaysia-and-viet-nam-in-conjunction-with-the-official-visit-of-h-e-tun-dr-mahathir-mohamad-prime-minister-of-mal>.

İki ülke arasında ekonomi ve yatırım alanındaki ilişkilerde, 1992 yılında imzalanan, ‘Ortak Tanımlanmış Alan Anlaşması’ (*Joint Defined Area Agreement*) ile ortak petrol ve gaz arama ve üretim süreçleri oldukça büyük önem taşımaktadır (Karim 2013: 10). Bununla birlikte, 2019 yılında Malezya’nın tek taraflı olarak söz konusu ortak tanımlanmış bölgede başlattığı sondaj çalışmaları, Vietnam tarafında memnuniyetsizliğe neden olmuştur.¹³ İki ülke ilişkilerinde toplum düzeyinde göçmen işçiler ile öğrenci hareketliliği önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede, Vietnam vatandaşı yaklaşık 29 bin kişi, Malezya’da imalat sanayi, inşaat sektörü gibi alanlarda yabancı işçi statüsüyle çalışmakta ve 1.000’i aşkın sayıda öğrenci değişik yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmektedir.¹⁴

2019 verilerine göre, Vietnam 6,2 büyüme gösterirken, Malezya 4,4 büyüme gerçekleştirmiştir. Küresel şirketlerin ABD-Çin arasında yaşanan ticaret savaşları nedeniyle özellikle, ASEAN ülkelerine yönelik bir eğilimi doğurmuştur. Söz konusu bu dış yatırım süreçleri, Vietnam’ın istikrarlı ekonomik kalkınmayı devam ettirdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Malezya’da iç politikada yaşanan gelişmelerin ekonomiye verdiği olumsuz etkinin büyüme rakamlarına yansıdığı görülmektedir. Bununla birlikte, her iki ülkenin mevcut ekonomik veriler ışığında değerlendirildiğinde, gelişmekte olan piyasalar olarak adlandırılan gruptaki yerlerini korudukları görülmektedir.¹⁵

Kalkınmacı Modernleşme Çabaları

İki ülkeyi birbirine yaklaştıran alanlardan biri, benzer kalkınmacı modernleşme süreçlerine konu olmalarıdır. Malezya, bu alanda daha erken dönemde girişimleri ve politikaları ile dikkat çekerken, 1980’lerden itibaren Vietnam’ın da benzer şekilde kalkınmacı modernleşme sürecine eklemlendiği görülmektedir. Bu durum, bölge ülkelerin yönetimlerince uygulanan, “küresel düşünüp, bölgesel hareket etme” olarak formüleleştirilen yaklaşımın bir ürünü kabul edilmelidir (Karim 2013: 10).

¹³ Dang, Vu Hai. (2020). “Malaysia should embrace compliance on its overlapping continental shelf claim”, March 11, *Asia Maritime Transparency Initiative*; Evans, Damon. (2020). “Tensions boil in South China Sea as Petronas drills”, 08.05.2020, *energyvoice*.

¹⁴ “Vietnam Malaysia enhance friendly relations”, Tuesday, August 27, 2019, *vovworld.vn*.

¹⁵ “Asia Report”, *The Straits Times*, (2019). December, s. 14.

Dönemin *Asya Kaplanları* adıyla öne çıkan ülkelerinin izinden giden Vietnam ve Malezya, bu anlamda kalkınma süreçlerinde tıpkı Asya Kaplanları'na benzer süreçlere konu olmuşlardır. Her iki ülkenin hedeflerinin temelde, yeni birer Asya Kaplanı haline gelmek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Lohman 2015). II. Dünya Savaşı sonrasında Malezya'dan oldukça farklı bir dönemi tecrübe eden Vietnam'ın, Amerikan Savaşı'nın ardından bölgenin en yoksul ülkelerinden biri olarak çıkması (Rumbaut 2007: 654), hiç kuşku yok ki bu ülkenin, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ASEAN içinde yer almasının ülkenin geleceği için oldukça kritik bir karar olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada, Vietnam'ın 1970'lerin sonlarında Sovyetlere yaslanan tek yönlü dış politikasını çeşitlendirme kararı, diğer bazı ülkelerin yanı sıra, Asya Kaplanları olarak bilinen ülkeler arasında yer alan Hong Kong ve Tayvan ile ekonomik, Güney Kore ile siyasi yakınlaşmaya sevk etmiştir (Amer 1993: 237).

Öte yandan, 2000'lerin ortalarından itibaren Çin'in Güney Çin Denizi politikalarına paralel olarak, güvenlik alanında da benzer bir çeşitlilik politikası izleyen Vietnam, Hindistan ve Japonya'nın yanı sıra, ASEAN ile de askerî ilişkilerini yapılandırmaktadır (Michael Green, Kathleen Hicks, Mark Cancian vd. 2016: 105). Bu çerçevede, Vietnam özellikle deniz kuvvetleri kapasitesini artırma eğilimi sergilemesinin bir ifadesi olarak, 2009-2019 yılları arasında askerî bütçesini yüzde 80 oranında artırarak, toplam 5,3 milyon dolarlık bütçe ayırmıştır. Bu süreçte, Rusya ile askerî anlaşmalarının yanı sıra, ABD ile de denizcilik savunma sanayi alanında yakınlaşma eğilimleri sergilemektedir (Dolven; Vaughn 2002: 29).

Deniz Sınırı Olgusu

Malezya ve Vietnam'ı birbirine yakınlaştıran maddi unsurların başında, her iki ülkenin de Güney Çin Denizi'ne komşu olmaları gelmektedir. Deniz sınırına sahip iki ülke, Çin devletinin Güney Çin Denizi'nin yüzde 90'lık bölümü üzerinde egemenlik iddiası nedeniyle benzer şekilde, bu ülke ile teritoryal anlaşmazlık içindedirler. Özellikle Çin'in, söz konusu suyu üzerindeki *Spratlys Adaları* konusunda hak iddiasıyla ilgili olarak, 25 Şubat 1992 tarihinde kabul ettiği Denizcilik Yasası¹⁶ ve bu adaların, Tayvan, Bruney ve Filipinler'in yanı sıra, aynı zamanda Malezya ve Vietnam'ın da hak iddiasında bulunmalarıyla iki ülke ilişkileri açısından da dikkat çekici

¹⁶ Laws of the People's Republic of China on the Territorial Sea and The Contiguous Zone.

bir duruma işaret etmektedir (Tuan 1982: 286; Shoji 2012: 3; Michael Green, Kathleen Hicks, Mark Cancian vd. 2016: 95).

Söz konusu suyollarıyla ilgili olarak, taraflar arasında yaşanan anlaşmazlığın barışçıl bir süreçte ele alınmasına olanak tanıyacak şekilde, 2002 yılında Taraflar Arasında Davranış Deklarasyonu (*Declaration on the Conduct of Parties-DOC*) imzalanmıştır. Bu anlaşma ile anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesini öngörmektedir (Shoji 2012: 3, 5).

Bu çerçevede, 2008 yılında imzalanan İkili Savunma İşbirliği Anlaşması, her iki ülkenin olası güvenlik tehditleri karşısında ortak hareket edebileceğini gösterirken, tarafların son dönemde özellikle güvenlik ve savunma alanında işbirliğine ağırlık verildiği gözlemlenmektedir.¹⁷ Bununla birlikte, söz konusu suyollarında farklı ülkelerin hak iddiaları dikkate alındığında, Malezya ve Vietnam'ın bir sorun olarak teşkil etmemesine rağmen, aralarında potansiyel bir anlaşmazlığın olduğunu da göstermektedir.

Öyle ki, 2020 yılı Ağustos ayı ortalarında Malezya karasularında avlanan Vietnam bandıralı balıkçı teknesine, Malezya sahil güvenlik güçlerinin müdahalesiyle iki balıkçının hayatını kaybetmesi, bölgede benzeri vakaların olabileceğini ortaya koymaktadır.¹⁸ Bu noktada, Vietnamlı balıkçıların Malezya kıta sahanlığını ihlâli konusunun, taraflar arası resmî görüşmelerde gündeme gelmesi ve bu yaşanan hadise, söz konusu suyollarında iki ülke işbirliğinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

İlişkilerde Anahtar Kurum: ASEAN

Malezya ve Vietnam ilişkileri genel itibarıyla ASEAN çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu süreç öncesinde ASEAN'ın kuruluş temellerine dair bazı hususlara değinmekte fayda var. ASEAN, 1967 yılında üç ülke ile yani Malezya, Filipinler ve Tayland tarafından kurulmasında, Güney Çin Denizi ya da bölgenin zengin karbon kaynakları ve sualtı ekonomik değerlerinden ziyade, siyasal bir rejim olarak Komünizm'in Güneydoğu Asya topraklarına nüfuzunu engelleme çabası öne çıkıyordu. Bu noktada, II. Dünya Savaşı sonrasında yeni ulus devletlerinin yakın ilişki içinde olmalarıyla bir yandan, birbirlerine karşı güvenliklerini sağlama ve olası dışarıdan gelebilecek bir

¹⁷ “Vietnam and Malaysia boost strategic partnership”, 27.08.2019, *Nhân Dân*, en.nhandan.org.vn.

¹⁸ “Malaysia coast guard kill Vietnamese fisherman in S. China Sea clash”, *Bangkokpost*, 17 Ağustos 2020.

yapıya karşı ortak hareket etme olgusu kadar, bağımsız ulus-devletlerin ekonomik kalkınmasında ortak bir yol takip etme amacı güdüüyordu.

Bu çerçevede, Vietnam'ın ASEAN gibi bölgesel birlikle işbirliği ve ardından üyeliği konusu, Komünist rejimle idare edilen ve Çin'le sınır teşkil eden bir ülke olması dolayısıyla kayda değer bir gelişmedir. Bu aynı zamanda, bölgenin özellikle güvenlik ve ekonomik işbirliği alanında gelişimi açısından umut vericidir. 'Umut' kelimesini burada bilinçli olarak kullanıldığını ve bunun alt yapısının ASEAN'ın kuruluş temellerinde yer aldığını hatırlatmak gerekir. Öyle ki, bölgesel birliğin ilk safhası olan ve 1961 yılında Malaya Federasyonu, Filipinler ve Tayland'ın katılımıyla kabul edilen Güneydoğu Asya Birliği'nin İngilizce kısaltılması olan ASA (*Association of Southeast Asia*) Sankrit kökenden gelen bir kelime olup, söz konusu bu üç ülkenin resmî dillerinde de "umut" anlamına gelmektedir (Ness 1962: 2).

Yine burada, ASA'nın herhangi bir ülkeyi karşısına almadan ya da hedef haline getirmeden, aksine hem 'tarafsız' hem de 'siyasal olmayan' bir bağlamda ve özellikle de ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine aracılık edecek bir yapı olarak düşünüldüğü dikkate alınacak olursa (Ness 1962: 3), Myanmar, Laos ve Kamboçya gibi Komünist ve Sosyalist rejimlerin görüldüğü ülkeler gibi Vietnam'ın da ASEAN'a üyeliğinin doğal bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Malezya açısından bakıldığında, ASA'nın oluşumuna karşın, bir yandan Endonezya ile 1963-65 yılları arasında yaşanan çatışma ortamı (*confrontation*), öte yandan 1957 yılından itibaren Malaya topraklarında etkin olan ancak, giderek etkisini yitiren Komünist gerilla hareketi sonrasında, ASEAN'ın 1967 yılında kuruluşu ile ekonomik kalkınma ve siyasi işbirliklerine yönelmede önemli bir kurumsal yapıya kavuşmuştur (Alles; Perrodin 2017: 121, 123). Bu noktada, Soğuk Savaş Dönemi'nin belirsizlik ortamının ve bölgesel güvenlik olgusunun bir eseri olarak ortaya çıkan ASEAN, bir yandan dolaylı olarak bağlantısızlık öte yandan, yeni ulus-devletlerin oluşumunun bölgesel temellere de dayandırılması noktasında önem arz etmektedir (Azhar 2013: 4).

Bölgesel işbirliği örgütü olarak kurulan ASEAN, bölge ülkeleri arasında entegrasyonda ilk adım anlamı taşıırken, ABD'nin Vietnam'da sürdürdüğü savaşın, 27 Ocak 1973 tarihinde imzalanan Paris Anlaşması'yla sona

ermesinin ardından,¹⁹ Vietnam'ın Birlikle arasındaki ilişkilerinin gelişmeye başladığını söylemek mümkündür.

ASEAN'ın kuruluşundan itibaren, aradan geçen süreçte on üye ülkeli birliğe dönüşmesinde ve yeni üyeler arasında Vietnam'ın yer almasında, Malezya'nın kayda değer bir katkısı olduğu ileri sürülebilir. Bu çerçevede, Malezya-Vietnam ilişkileri çeşitli düzeylerde karşılıklı bağımlılığa imkân tanırken, aynı zamanda bunun doğal bir sonucu olarak güvenlik ve kalkınma süreçlerine de olanak sağlamaktadır²⁰ (Tung 1993: 87).

ASEAN'ın kurucuları arasında yer alan Malezya, bölgesel barış ve istikrarı, sahip olduğu çok etnikli çok dinli ulusal yapısının güvenliği için önemsemektedir. Bu amaçla, Güneydoğu Asya bölgesinde tehdit unsuru olabilecek örneğin, Çin gibi bir güce karşı Vietnam'ın bir koruma duvarı özelliği olabileceği düşüncesi, Singapur ve Endonezya ile paylaşılan bir husustur. Bu durum, gerek Malezya gerekse ASEAN tarafından 1970'li yıllardan bu yana dikkatle ele alınmakta ve bölgede oluşacak Çin tehditi veya buna eklenebilecek bir Komünist Vietnam sorunu ile karşılaşmak yerine, ASEAN'ın genişlemeci politikalarıyla uyumlu olacak şekilde, 1980'lerin sonlarından itibaren Vietnam'la ticari ve ardından siyasi ilişkilerin geliştirilmesinde rol oynamıştır (Tuan 1982: 287).

Bu dönemde, ASEAN bölgesel barış ve istikrarın ortaya konulması için önemli bir yapı ortaya çıkmaya başlarken, bir yandan da Hint-Çin'inde barış sürecine doğrudan katılma arzusu taşıyordu. Ancak dönemin Vietnam yönetimi, ASEAN'ın varlığını tıpkı SEATO gibi ABD'nin bölgedeki uzantısı kabul ederek, bu önerileri geri çevirmiştir. Bununla birlikte, 1975 yılında Saigon'un ele geçirilmesinin ardından, Vietnam ile ASEAN arasında 1976 yılında başlayan ilişkilerde temel hedef, Vietnam'dan bölge ülkelerine rejim ihracının önüne geçilmesiydi. Bu süreçte 1978 yılında, dönemin başbakanı Pham Van Dong, 1976 yılında ASEAN'a üye ülkeler arasında, 'Bali Anlaşması' olarak da bilinen dostluk ve işbirliği anlaşmasını kabul etmeyi önermiş olmasına rağmen, ASEAN ülkeleri Vietnam'ın Sovyetler Birliği ile yakın ilişkisini ileri sürerek, bu yakınlaşmaya olanak tanımamıştır. Bu kararda, Bali Anlaşması'nın 10. Maddesi'ndeki "... siyasi ve ekonomik

¹⁹ Paris Peace Talks and the Release of POWs.

²⁰ 2019 Viet Nam National Defence, Socialist Republic of Viet Nam, Ministry of National Defence, National Political Publishing House, Ha Noi, s. 12.

istikrara tehdit teşkil etmeme...” yaklaşımın etkili olduğu anlaşılmaktadır²¹ (Tuan 1982: 284). Bu süreçte, ASEAN’ın yaptırım gücünü elinde bulundurmak suretiyle, Vietnam’la ilişkileri başlatırken tam üyelik için uygun bir siyasal zeminin oluşması yönünde kararlı olduğunu söylemek gerekiyor.

1970’li yılların ikinci yarısından itibaren Vietnam-ASEAN ilişkilerinin özellikle, Hint-Çin’indeki çatışmalar ve savaşlar gibi bölgesel gelişmelerden ötürü gergin geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte örneğin Singapur, Vietnam’la ticari ilişkileri ilerletme yönünde aktif bir politika takip etmiştir. Vietnam’ın 1989 yılında Kamboçya’dan çıkmasıyla birlikte, ASEAN-Vietnam arasında ortaya çıkan yakınlaşmanın sonucu olarak, 1992 yılında yukarıda da dikkat çekilen Bali Anlaşması’na imza atması ve ASEAN’a gözlemci sıfatıyla katılması, yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir (Tarling 2005: 161; Tuan 1982: 285).

1989 yılında Sovyet Bloğu’nun yaşadığı dağılmanın, bir başka deyişle Soğuk Savaş Dönemi’nin ardından, Hint-Çin’indeki ülkelerin ASEAN’a entegrasyonu ikinci süreci oluşturmuştur. Malezya ve Vietnam ilişkileri de söz konusu bu ikinci entegrasyon sürecinde öne çıkmaya başlamıştır (Tung 1993: 87). Bu noktada, Vietnam yönetiminin klasik Sosyalizm değerlerinden uzaklaşarak, yine devlet kontrolünde olmakla birlikte, üretim süreçleri başta olmak üzere ekonominin çeşitli alanlarında daha etkin bir modele dönüşümü gerçekleştirmiştir (Fforde 2005: 240).

Malezya-Vietnam ilişkilerinin başlangıcında olduğu gibi, sürdürülebilirliğinde de ASEAN önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Özellikle, ASEAN Sözleşmesi’nde yer alan “iç işlerine karışmama” maddesi, bölgesel istikrar ve güven tesisi için temel oluşturduğu gibi her iki ülkeyi, ticaret, yatırım ve ikili işbirlikleri konularında birbirlerine yakınlaştırırken, ulusal politik gelişmeler konusunda tarafsızlık politikası yaşanan hükümet değişiklikleri ve çeşitli siyasi sorunlara karşın işbirliğinin devamlılığını sağlamaktadır²² (Ramcharan 2000: 64-5). Bu durumun, örneğin Malezya açısından bakılacak olursa, dün olduğu gibi bugün de geçerliliğini koruduğu görülmektedir (Noor 2019: 1).

²¹ “Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia Indonesia”, 24 February 1976, asean.org.

²² “Article 2”, (2008). *The ASEAN Charter*, 1st Reprint, Jakarta, s. 6.

Malezya açısından değerlendirildiğinde, dış politikada belirleyici unsurun bölgesel ülkelerle olması, ASEAN'ı ön plâna çıkarmaktadır. Bu nedenle, Malezya'nın tıpkı diğer üye ülkeler gibi Vietnam'la ilişkileri de bu yapı içerisinde değerlendirilmeye imkân tanımaktadır. Birliğin özellikle, ekonomik işbirliği ve kalkınmadaki rolü dikkate alınacak olursa, Vietnam gibi endüstrileşme yönünde önemli adımlar atan bir ülke ile yakın işbirliği, hiç kuşku yok ki güçlü ekonomik potansiyeli gerçekleştirmede vazgeçilmez bir özellik taşımaktadır (Noor 2019: 14).

Vietnam'ın ASEAN'a Üyeliği

Vietnam'ın, 25 Aralık 1978 tarihinde başlayan, Kamboçya ile sürdürdüğü savaştaki ordusunu Cakarta ve Paris'teki barış görüşmeleri çerçevesinde, 1989 yılında bu ülke sınırlarından çekmesinin (Etcheson 2005: 8; Beech 2009), ASEAN'ın hem bölgesel barış süreçlerini daha iyi yönetebilmesi hem de ekonomik kalkınmada işbirliğinin geliştirilmesine önemli katkısı olmuştur. Kamboçya sorununda barışçıl bir sürece girilmesi, ardından 1991 yılında Vietnam Komünist Partisi'nin dönemin küresel gelişmelerine ayak uydurarak yeni bir siyasi bakış açısı geliştirmek suretiyle, siyasi ve ekonomik ilişkilerini çeşitlendirme yönünde aldığı karar, bu ülkeyi ASEAN'a üye komşu ülkelere giderek daha çok yakınlaştırmıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak Vietnam, 1995 yılı Temmuz ayında ASEAN'a üye olmuştur (Tuan 1993: 280, 281; Ramcharan 2000: 65).

Bu çerçevede, Vietnam'ın ASEAN'a üyeliği, Malezya-Vietnam ikili ilişkilerinin güçlü bir şekilde yapılaştırılması anlamına geliyordu (Le; Nguyen; Bandara 1996: 185). Öyle ki Vietnam'ın ASEAN'a üye olmasında - çalışmanın ilgili yerlerinde dikkat çekildiği üzere- Soğuk Savaş Dönemi sonrası, yeni küresel politikada kendine yer bulma, ikili ve bölgesel ilişkilerini çeşitlendirme arayışı olduğu gibi aynı zamanda Çin'in giderek Güney Çin Denizi'nde egemenlik alanını genişletme konusunda, söylemden eyleme geçmesinin de bir faktör olduğunu ifade etmekte yarar vardır. Öyle ki Çin'in 1995 yılında, *Mischief Kayalıkları*'nı işgali, bölgede hak iddiasında bulunan Filipinler ve Tayvan gibi Vietnam tarafından da eleştirilmişti (Shoji 2012: 4; Michael Green, Kathleen Hicks, Mark Cancian vd. 2016: 74).

Çin'in, Güney Çin Denizi politikasında 1990'ların sonlarından itibaren baş gösteren yaklaşımlarına cevap olarak, 2000 yılında Vietnam'ın başkenti Hanoi'de düzenlenen 17. ASEAN Bölgesel Forum'una (*ASEAN Regional*

Forum-ARF) katılan dönemin ABD Başkan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un, Çin'in yayılmacılığını hedef alan ve uluslararası sularda serbest dolaşıma yaptığı vurguya Vietnam'ın da katılması, bu anlamda önemli bir gelişmedir (Kamiya 2013: 33-34).

Her ne kadar, ASEAN temel itibarıyla siyasi birlik görüntüsü vermekten uzak olsa da Soğuk Savaş'ın hemen ardından Vietnam'ın kendine dost ve müttefik olabilecek ülkeler noktasında ASEAN'a üyeliğinin, Çin karşısında gizli bir güvenlik eksenini oluşumuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, 2015 yılında ASEAN Topluluğu (*ASEAN Economic Community-AEC*) adıyla anılan sürecin başlatılması, ekonomik birliğin ötesinde, üye ülkelerin bölgeselcilik çatısı altında güçlerini birleştirmeleri anlamına gelmektedir (Karim 2013: 4, 9).

Vietnam'ın 1990'ların başlarında değişmekte olan bölgesel ve küresel ilişkilerde ne yönde bir gelişme takip edeceği konusu, alternatifler kadar mevcut ilişkiler ağının da gözden geçirilmesi anlamı taşıyordu. Bu çerçevede, tüm tarihsel çelişkilerine rağmen, özellikle Vietnam-Çin ilişkilerinin, Vietnam'ın bölge ülkelerine açılımında engelleyici bir rol oynadığı ortadadır (Tung 193: 89-90). Bununla birlikte, hemen hemen benzer dönemde Çin'in de giderek bölgesel ve küresel ilişkilere açılmasıyla, Çin-ASEAN ilişkilerinin gelişme göstermesinin, Vietnam'ın ASEAN ile ilişkileri geliştirmesinin giderek ideolojik ve rekabetçi temellerden arındırılmasında rol oynadığı ileri sürülebilir.

Çalışmanın ilgili yerlerinde dile getirildiği üzere, Soğuk Savaş sonrası koşullarda ortaya çıkan küresel ve bölgesel güç boşluğu, bazı ülkeler için bir avantaj anlamı taşıırken, bazı ülkeler için yeni gerilimler ve belirsizlikler anlamı taşıyordu. Bu çerçevede, komşusu Çin'le tarihsel olarak sorunlar yaşamış ve sürekli olarak bu ülkenin siyasi baskısını üzerinde hissetmiş olan Vietnam'ın, değişen koşullara rağmen, bu tarihsel-psikolojiden kurtulması söz konusu değildir. Öte yandan, Güneydoğu Asya bölgesinin yeni gelişmekte olan ekonomileri ve bu anlamda, özellikle imalat sanayiinde küresel pazarda rekabet gücüne ulaşma çabaları, bölgesel bir güç olarak ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Bu noktada, Vietnam'ın ortaya koyduğu istikrarlı kalkınma süreçlerinde, büyüme rakamlarında özellikle, imalat sanayi ve buna bağlı olarak doğrudan dış yatırım artışlarının rolü bulunmaktadır (Gunnion 2016: 20, 22).

Bu süreçte, Vietnam'ı Malezya'ya yaklaştıran temel unsur, örneğin birliğin doğal lideri görünümündeki Endonezya'nın aksine, hem siyasal hem ekonomik istikrar konusunda daha lider konumunda oluşudur. Ayrıca, Malezya'nın gerek dış politika gerekse ekonomik ilişkiler anlamında dışarıya daha açık yapılanması, Vietnam'la ilişkilerin geliştirilmesine yapıcı rol oynamıştır. Gerek bu durum, gerekse Soğuk Savaş dönemi politikaları çerçevesinde kendini benzer ideolojik sınıfta yer alan Çin, Laos ve Kamboçya gibi ülkelerle sınırlandıran Vietnam için, ASEAN çatısı altında bölge ülkeleri arasında ilişkilerin geliştirilmesinde bir ön şart olan barış, istikrar ve işbirliğini asgari ölçülerde sağladığını söylemek mümkün (Tung 1993: 89).

Vietnam'ın, ASEAN'a üyeliğe sıcak bakması, ekonomik kazanımlar açısından değerlendirilmelidir. Öyle ki iki taraf arasında önemli bir değişim yılı olduğu görülen, 1991 yılında ASEAN üye ülkelerinin gayri safi milli hasıllarının yüksekliği, bölgesel bir ekonomik yapı olarak ASEAN küresel gündeme çekmiştir. Üyeler arasında Malezya'nın, diğer üye ülkeler önünde ilk sırada yer almasını sağlayan, yüzde 8,8'lik büyüme oranıyla yeni endüstrileşmekle olan ülkeler arasına girme çabası (Tuan 1993: 281), bu ülkenin bölgesel güvenlik ve istikrar kadar, ekonomik ortaklık noktasında da Vietnam gibi bir ülkeyle yakınlaşmasına neden olduğunu söylemek mümkün.

Vietnam'ın ASEAN'a üye ülkelerle ilişkilerini geliştirmesine sebep, uluslararası ilişkilerde yaşanan öngörülemez konular kadar, bu dönemde Han-noi rejiminin Moskova ile olan gayet dikkat çekici boyuttaki "bağımlılık ilişkilerine" karşılık, Vietnam'ın benzer ideolojik siyasi temele sahip ülkelerle yürüttüğü tek yönlü ilişkilerini aşma konusunda, özellikle 1990'lı yılların başından itibaren ortaya koyduğu iradedir (Amer 1993: 236).

2017 yılı itibarıyla Vietnam'ın dış ticaretinde, ASEAN, AB, ABD ve Çin'in ardından dördüncü sırada yer almaktadır. Bu durum, Vietnam'ın hem hammadde hem de mamul ürün noktasında dünyanın gelişmiş ülkelerine ihracatta öne çıktığını gösterdiği gibi aynı zamanda içinde Malezya'nın da bulunduğu bölge ülkeleriyle de sağlıklı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır.²³

²³ *Diplomatic Blue Outlook 2017*. (2018), s. 28.

Vietnam ile ASEAN üyesi ülkeler arasında dış ticaret, giderek artma eğilimi gösterirken, benzer bir eğilim Vietnam'a yapılan yatırımlarda da göze çarpmaktadır. Bu çerçevede, 1992 yılı sonlarına gelindiğinde, ASEAN içinde Malezya, yaklaşık 95 milyon dolarlık yatırımla, 106 milyon dolarlık yatırım yapan Singapur'un ardından ikinci sırada yer alıyordu (Tung 1993: 86). Bu yöndeki göstergelerinden bir diğeri ise 1993 yılında Singapur'un ardından Malezya'nın, Vietnam'la ikinci en büyük ticaret ortağı olmasında ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Singapur 186 milyon dolarla ilk sırada, Malezya ise 163 milyon dolarla ikinci sırada yer almasıydı (Tuan 1993: 281).

Soğuk Savaş Sonrası Bölgesel Barış

Vietnam'ın Komünizm gibi siyasi ideolojiye sahip bir ülke olması, özellikle ekonomik yapılanmada Batı'ya yönelimli ASEAN içinde yer almasının önündeki en önemli engellerden birini oluşturmasına rağmen, 1990'lı yılların ilk yarısından başlayarak birliğe üye olma konusunda Malezya ve Endonezya'nın desteğini almıştır (Tuan 1993: 280). Vietnam'ın bölgesel birliğe üyeliği, 1989 yılında yaşanan Doğu Bloku'nun çöküşünün küresel etkilerinden bağımsız ele alınamaz. Bu gelişmenin, benzer siyasi ideolojik yapılaşmanın görüldüğü ülkeler gibi Vietnam üzerinde de moral ve maddi baskılar oluşturduğunu düşünmek mümkündür. Bu süreçte, siyasi varlığını meşru zeminde devam ettirmenin yollarından biri olarak, dönemin liberal-ekonomi politikalarına adaptasyon ve bu yönde benzer süreçlere konu olan ülkelerle işbirliği, kaçınılmaz olarak bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmıştır. Vietnam'ın ASEAN ile önce ekonomik ve ardından siyasi ilişkilerini bu çerçevede yapılandığı görülmektedir.

Bu noktada, Vietnam yönetiminin 1986 yılından itibaren renovasyon (*doi moi*) adı verilen ekonomik kalkınma programı çerçevesinde liberalleşme süreci, ülkenin kalkınmasında önemli bir etki yapmıştır. Gerçekleştirilen reform çalışmalarıyla yüksek ekonomik büyüme oranlarına ulaşılırken, dış ticaret hacmi de artış göstermiştir (Le; Nguyen; Bandara 1996: 185; (Tarling 2004: 210).

Bu gelişme, bir yandan Vietnam'ın çevre ülkeleri başta olmak üzere dünyaya açılıma konu olurken, aynı zamanda ve belki de bundan daha da öte, Güneydoğu Asya Birliği'nin şekillenmesinde yapıcı bir rol oynadığı ortadadır. Bu noktada, Vietnam ve dönemin ASEAN üyeleri arasında bölgesel barış ve kalkınma gibi ortak çıkarlar noktasında benzeşme, Vietnam'ın ASEAN'a üyeliğini kolaylaştıran bir faktör olmuştur (Tung 1993: 85).

Komünizmin küresel olarak gerilemesi ve iddialarından bir anlamda vazgeçmesiyle Vietnam'ın Hint-Çin'inde teritoryal olarak anlaşmazlık yaşadığı ve sıcak karşılaşmaya konu olan Kamboçya'dan 1989 yılı Eylül ayında çıkması arasında, doğrudan bir ilişki olduğu düşünülebilir. Dönemin ASEAN üye ülkelerinin de bölgesel barış için bu savaşın sona erdirilmesi konusuna verdikleri önem, bu süreçte yerini giderek artan bir işbirliğine bırakması tesadüfi değildir (Tuan 1993: 280; Tung 1993: 85).

Güney Çin Denizi Ortaklığı

Malezya ve Vietnam'ı uluslararası gelişmeler noktasında birbirine yaklaştıran konulardan biri Güney Çin Denizi sorunudur. Her ne kadar, Çin'in özellikle devlet başkanı Şi Cinqing'in başkanlık koltuğuna oturduğu 2013 yılından başlayarak, Güney Çin Denizi'nde hak iddiasını agresif bir şekilde gündeme taşımışsa da söz konusu egemenlik sorunu, II. Dünya Savaşı sonrasında ulusal sınırlar sorunu olarak var olmuştur. Bu çerçevede, Spratly ve Paracel Adaları sorununda Vietnam ve Malezya, Çin'in egemenlik iddiaları karşısında aynı safta yer almışlardır (Amer 1993: 237). Bu gelişme karşısında her iki ülke, farklı siyasi tepkiler vermiş olsa da gerek ASEAN içindeki tartışmalarda gerekse olası uluslararası görüşmelerde, bu iki ülkeyi benzer bir politik çizgide birleştirecek bir olgu olarak ortada durmaktadır.

Gözlemcilerin dikkat çektiği üzere, Malezya Çin'in provakatif çıkışları karşısında temkinli bir politika izlerken, Vietnam tam tersine Çin'in somut girişimleri karşısında tepkisini siyasi söylem ve askerî fiiliyat ile gündeme taşımaktadır. Bununla birlikte, Malezya'nın çoklu politika takip ettiğini ve bunlar arasında bir yandan ABD ile güvenlik ilişkilerini geliştirirken, öte yandan da kendi askerî savunma kabiliyetini ilerletmeye yönelik adımları dikkat çekmektedir. (Parameswaran 2016: 376) Bu noktada, eski başkan Barack Obama'nın, 2014 yılında Malezya'ya yaptığı ziyaret, bu ülkenin Asya-Pasifik'teki önemine işaret ederken (Sullivan 2014: 3), Obama'nın 2016 yılında Vietnam'a yaptığı ziyaret, bölgede ABD'nin öncelikleri arasında Vietnam'ın da girmekte olduğunu ortaya koyuyordu.²⁴ Dönemin ABD hükümetinin, Asya-Pasifik politikaları çerçevesinde bu iki ülkeyi neredeyse eşit düzeyde dikkate aldığını söylemek mümkündür. Bu durum, aynı zamanda ABD öncülüğünde Asya-Pasifik'te, Trans Pasifik İşbirliği

²⁴ Thayer, Carl. (2016). "Obama's Visit to Vietnam: A Turning Point?"

Anlaşması (*Trans Pacific Partnership Agreement*-TPPA) olarak bilinen ticaret işbirliği anlaşmasında, Malezya ve Vietnam'a yer vermesinde de ortaya çıkıyordu.

Özellikle başkan Barack Obama döneminde tanık olduğu üzere, ABD-Vietnam yakınlaşması bir yönüyle Güney Çin Denizi ve hatta Mekong Havzası'nı etkileyebilecek baraj projesi gibi ulusal güvenlik stratejilerini de içinde barındırıyordu. (Prasirtsuk 2013: 70, 72) Buradan hareketle, Malezya-Vietnam ikilisinin dolaylı da olsa, Çin'e karşı ABD ortaklığında gündeme gelen yeni bir güvenlik politikası uyguladıklarını söylemek mümkündür.

ABD gibi bir dış güç ile güvenlik eksenli geliştirilen ilişkiler kadar, ASEAN içerisinde 2025 vizyonu başlığını belirleyen siyasi ve güvenlik birliği olgusu, açıkçası bölgesel barış ve güvenliğin merkezî önemini ortaya koymaktadır.²⁵

Güney Çin Denizi teritoryal haklar meselesinde Malezya ve Vietnam, 1992 yılında BM tarafından kabul edilen, 'Birleşmiş Milletler Deniz Yasası Sözleşmesi' (*United Nations Convention on the Law of the Sea-UNCLOS*)²⁶ olarak bilinen anlaşmaya taraf olmaları ve bu anlaşma üzerinden Çin'e karşı haklarını uluslararası düzeyde koruma konusunda aynı tarafta yer almaktadırlar.

Bu süreç, hiç kuşku yok ki bir yandan bölgedeki komşu ülkeleri Birlik çatısı altında daha güçlü bir şekilde birbirlerine bağlarken, aynı zamanda temel hedefi ekonomik kalkınma, bölgesel barışı tesis gibi politikalarıyla öne çıkan ASEAN'ın Komünist rejim yönetimindeki Vietnam gibi bir ülke ile çatışma riskini en aza indirmiştir. Öte yandan, Komünist rejimin hâkim olduğu Çin gibi Vietnam'ın da süreçte ekonomik üretim araçları noktasında liberal-ekonomiden bazı değişimler göstermekle birlikte, uluslararası ticari ve yatırım ilişkilerinde liberal ekonominin temel bağlamlarına adaptasyon göstermesi, bu ülkeyi Birliğin diğer üye ülkeleriyle de ekonomik kalkınmada benzer hedefler gütmesine neden olmuştur.

Güney Çin Denizi'nde egemenlik hakları konusunda Malezya, bölgenin askerî yapılanmadan arındırılması yönünde politika belirlemiştir. Bu politikayı geliştirmesinin sebebi, dünyanın ikinci büyük ekonomi gücü olarak önemli bir askerî yapılanma içindeki Çin karşısında, belirleyici bir rol

²⁵ ASEAN Community Vision 2025, s. 14.

²⁶ https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

oynanamayacağı konusundaki realist tutumu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Çin'in bölge suları hakkında artan egemenlik söylemi ve fiili olarak bu sulardaki varlığı karşısında Malezya'nın deniz kuvvetlerini ve teknolojisini geliştirme yönünde attığı adımlar (Noor 2019: 16), hak iddiasındaki diğer ASEAN ülkeleri kadar Vietnam'la da ortak payda da bulunduğu göstermektedir.

SONUÇ

Güneydoğu Asya bölgesinde birbirine deniz kıta sahanlığı üzerinden komşu olan Malezya Federasyonu ve Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti, farklı toplumsal ve siyasal yapılarıyla dikkat çekmektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlık ve ulus-devletleşme sürecinde, Vietnam'ın Fransa ve ABD ile uzun erimli savaş dönemine karşılık Malezya, İngiliz sömürgeciliğinden barışçıl bir şekilde ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır.

İdeolojik farklılaşmalara rağmen, iki ülkenin birbirine yakınlaşmasında 1963 yılında, o dönemki adıyla Malaya Federasyonu'na, Singapur ile Kalimantan Adası'ndaki Sabah ve Sarawak bölgelerinin katılımıyla, Malezya Federasyonu'nun oluşturulması üzerine Malaya Yarımadası ve Kalimantan Adası'nın kıta sahanlığı üzerinden Güney Çin Denizi'nde Vietnam ile sınır teşkil etmiştir. Bu durum, bir yandan tıpkı bölgedeki diğer ülkelerle olduğu gibi bu iki ülke arasında da teritoryal haklar meselesini ortaya çıkarsa da bölgede giderek ekonomik yapılaşmasıyla öne çıkan Çin karşısında ortak bir alanı paylaşmalarıyla yakınlaşmaları söz konusu olmuştur.

Malezya'nın ASEAN'nın kurucu ülkelerinden biri olarak, Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1989'dan itibaren Vietnam'ın birliğe üye olması konusundaki katkısı, kayda değerdir. Bu süreç, Vietnam'ın da giderek ekonomik ve askerî gücü ile ortaya çıkan ve tarihsel olarak anlaşmazlıklar yaşadığı Çin karşısında yeni bir ekonomik ve güvenlik şemsiyesini ASEAN bağlamında kazandığını ortaya koymaktadır.

Bu anlamda, Vietnam'ın görece geç bir dönemde de olsa ASEAN'a üyeliğinin gerçekleşmesi, bölgesel entegrasyon açısından oldukça önemli bir başarı kabul edilmelidir. Vietnam başbakanı Vo Van Kiet'in, 1991 yılında bölge ülkelerine yaptığı ziyarette dile getirdiği üzere entegrasyon süreci, bazı farklı nedenlerle de olsa, hem Vietnam hem ASEAN ülkeleri için önem arz etmektedir. Vietnam, siyasi olarak benzer bir ideolojik platformda olmakla

birlikte, bazı araştırmacıların düşüncesinin aksine, son bin yıllık tarihsel geçmişte hiçbir zaman Çin'in egemenliğini kabul etmemesiyle, milliyetçiliğin güçlü olduğu bir toplum olarak ASEAN içerisinde kendine yeni bir güvenlik şemsiyesi sağlayabilecek önemdedir. ASEAN içerisinde ise Vietnam'ın üyeliğine sıcak bakan özellikle, Malezya ve Endonezya, hem tarihsel hem de ideolojik nedenlerle karşı oldukları Çin yayılmacılığına karşı, bir tür bölgesel kalkan olma özelliği ile Vietnam'ı ASEAN içinde görmeleri önemli bir kazanım kabul edilmelidir. Bu gelişme, 20. yüzyılın sonlarında, Soğuk Savaş'ın ardından dünyada tek tek ülkeler yerine bölgesel birliklerle siyasi-güvenlik ve ticari-ekonomik işbirlikleriyle var olunabileceğinin en iyi kanıtı olmaktadır (Tuan 1993: 281).

24 Şubat 2020 tarihinde Malezya'daki meşru ve demokratik Umut Koalisyonu Hükümetinin devrilmesine neden olan sivil darbenin ardından, Malezya-Vietnam ilişkilerinin zedelenmesi söz konusu değildir. Çalışmanın ilgili yerlerinde dikkat çekildiği üzere, ASEAN'ın sözleşmesinde yer alan üye ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesi nedeniyle ikili ilişkilerin zarar görmesi beklenmiyor. Ancak, Malezya'daki bu gelişmeden sadece aylar önce, sabık başbakan Dr. Mahathir'in, Vietnam'a yaptığı resmî ziyarette, iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik alınan kararların, söz konusu bu gelişmeden etkilenmeyeceğini söylemek mümkün değildir. Vietnam'ın, 2020 yılı ASEAN dönem başkanlığını yürütmesi dolayısıyla, Kovid-19'la mücadelede birlik içinde alınan tedbirler ve ekonomik kararlar konusunda, iki ülke arasında da görüşmeler söz konusu oldu.²⁷

Bugün gelinen noktada, her iki ülke ilişkilerinin yapılaşmasında ikili ilişkiler kadar, ASEAN, Güney Çin Denizi'nde gerek küresel gerekse bölgesel gelişmelerin rolü bulunmaktadır. Bununla birlikte, her iki ülkeyi ayırtmaktan ziyade birleştiren noktaların daha çok olduğu dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde ekonomik kalkınmayı devam ettirmek kadar, bölgesel gelişmelerde alınacak siyasi kararlar noktasında da benzerlikler sergileyeceklerini söylemek mümkündür.

²⁷ "PMs of Viet Nam and Malaysia discuss issues through phone", 23 June 2020, vietnamnews.vn.

KAYNAKÇA

- 2019 *Viet Nam National Defence*, Socialist Republic of Viet Nam, Ministry of National Defence, National Political Publishing House, Ha Noi.
- Alles, Delphine; Perrodin, Louise. (2017). "The Construction of Malaysia's Foreign Policy since 1957: An Emerging Middle Power's Choice to Follow, Challenge or Compromise with the Global Order", *Illusions of Democracy: Malaysian Politics and People*, (ed.), Sophie Lemière, Amsterdam: Amsterdam University Press. (117-135).
- Amer, Ramses. (1993). "Vietnam's Foreign Relations", *Security Dialogue*, Vol. 24, No. 2, (June). (236-238).
- "Article 2", (2008). *The ASEAN Charter*, 1st Reprint, Jakarta.
- ASEAN Community Vision 2025.
<https://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/November/aec-page/ASEAN-Community-Vision-2025.pdf>
- Beech, Hannah. (2009). "About Turn", June 18, *TIME's Annual Journey*: 1989.
- Dang, Vu Hai. (2020). "Malaysia should embrace compliance on its overlapping continental shelf claim", March 11, *Asia Maritime Transparency Initiative*.
<https://amti.csis.org/malaysia-should-embrace-compliance-on-its-overlapping-continental-shelf-claim/>
- Diplomatic Bluebook 2018*. (2019). Socialist Republic of Viet Nam Ministry of Foreign Affairs, Ha Noi, Outlook 2018.
- Diplomatic Blue Outlook 2017*. (2018). Socialist Republic of Viet Nam Ministry of Foreign Affairs, National Political Publishing Hosune Ha Noi.
- Dolven, Ben; Vauchn, Bruce. (2020). "Indo-Pacific Strategies of U.S. Allies and Partners: Issues for Congress", *Congressional Research Service*, (CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress, January 30.
- "Dr. M to visit Vietnam to boost bilateral ties, trade", 25 August 2019, *malaymail.com*. <https://www.malaymail.com/news/malaysia/2019/08/25/dr-m-to-visit-vietnam-to-boost-bilateral-ties-trade/1784101>
- Etcheson, Craig. (2005). *After the Killing Fields: Lessons from the Cambodian Genocide*, Texas: Texas Tech University Press.
- Evans, Damon. (2020). "Tensions boil in South China Sea as Petronas drills", 08.05.2020, *energyvoice*.

- <https://www.energyvoice.com/oilandgas/asia/240336/tensions-boil-in-south-china-sea-as-petronas-drills/>
- Fforde, Adam. (2005). "SOEs, law and a decade of market-oriented socialist development in Vietnam", *The Dynamics of Vietnamese and Chinese Reform*, (ed.), John Gillespie; Pip Nicholson. (239-266).
- Gunnion, Lester. (2016). "Vietnam: In the last lane", *Asia-Pacific Economic Outlook*, 2nd Quarter 2016, Deloitte University Press. (20-28).
- Ismayitim, Wan Faizal. (2019). "PM's official visit to boost M'sia-Vietnam Trade", 25 August.
- <https://www.nst.com.my/news/nation/2019/08/515934/pms-official-visit-boost-msia-vietnam-trade>
- Kamiya, Mataka (2013). "The US-Japan Alliance: Where From and Where to?", *Issues&Insights*, Vol. 12, No.1, (ed.), Doing More and Expecting Less: The Future of US Alliances in the Asia Pacific, (ed.), Carl Baker and Brad Glosserman, Pacific Forum CSIS, Honolulu, Hawaii. (25-40).
- Karim, Azhari. (2013). "Malaysia and The ASEAN Community: Institutional Democracy and Active Regional Integration, Inquiry on Role of Youth, Democracy and Community Building", *The Foreign Policy Study Group (FPSG)*, January, Centre for Policy Research and International Studies (CenPRIS), Universiti Sains Malaysia (USM).
- Laws of the People's Republic of China on the Territorial Sea and the Contiguous Zone. <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/lotprocottsatz739/#:~:text=This%20Law%20is%20enacted%20for,its%20maritime%20rights%20and%20interests.&text=The%20breadth%20of%20the%20contiguous%20zone%20is%20twelve%20nautical%20miles>.
- Lohman, Walter. (2015). "The Value of America's Southeast Asian Alliances", 21 July, *The Heritage Foundation*. <https://www.heritage.org/testimony/the-value-americas-southeast-asian-alliances>.
- Le Quoc-Phuong; Nguyen, Duc-Tho; Bandara, J. S. (1996). "Vietnam's Foreign Trade in the Context of ASEAN and the Asia-Pacific Region: A Gravity Approach", *ASEAN Economic Bulletin*, Vol. 13, No. 2, November. (185-199).
- "Malaysia coast guard kill Vietnamese fisherman in S. China Sea clash", *Bangkokpost*. 17 Agustus 2020.
- <https://www.bangkokpost.com/world/1969755/malaysia-coast-guard-kill-vietnamese-fisherman-in-s-china-sea>

- Tarling, Nicholas. (1998). *Nations and States in Southeast Asia*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Thayer, Carl. (2016). "Obama's Visit to Vietnam: A Turning Point?", May 31, <https://thediplomat.com/2016/05/obamas-visit-to-vietnam-a-turning-point/>
- "The Role of Allies, Partners, and Regional Organizations", Institute of Current World Affairs, ASA, 1 May 1962.
- "Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia Indonesia", 24 February 1976. <https://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976/>
- Tuan, Hoang Anh. (1993). "Why Hasn't Vietnam Gained ASEAN Membership?", *Contemporary Southeast Asia*, Volume 15, Number 3, December. (280-291).
- Tung, Nguyen Vu. (1993). "Vietnam-ASEAN Cooperation in Southeast Asia", *Security Dialogue*, Vol. 24, No. 1, (March). (85-92).
- "Vietnam Malaysia enhance friendly relations", Tuesday, 27 August 2019. <https://vovworld.vn/en-US/current-affairs/vietnam-malaysia-enhance-relations-778683.vov>
- "Vietnam and Malaysia boost strategic partnership", 27.08.2019, Nhân Dân, <https://en.nhandan.org.vn/politics/item/7851102-vietnam-and-malaysia-boost-strategic-partnership.html>
- "Vietnam-Malaysia Joint Statement on Strategic Partnership", 08.18.2020. <https://vnembassy-kualalumpur.mofa.gov.vn/en-us/News/EmbassyNews/Pages/Vietnam-Malaysia-joint-statement-on-strategic-partnership.aspx>